

İBRETAMİZ BİR HADİSE OLARAK SELİMİYE'NİN RESTORASYONU MESELESİ

MUHAMMET ALTAYTAŞ

Selimiye Camii'nde, 25 Kasım 2021'de başlayan ve 2025 yılının Ramazan ayında bitirilmesi planlanan onarım çalışmaları, mahkemeye düştü ve ulu mabedin bütünüyle yeniden ibadete açılması şimdilik başka bahara kaldı. 15. asırda yapımı 6 yılda (1568-1574) tamamlanan şeheserin çağımızdaki restorasyonu aynı süreye ulaşacak belki onu da aşacak gibi görünüyor. 19 Haziran 2023 tarihinde Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nce onaylanan ana kubbe hat-tezyinat uygulamaları başladıktan yaklaşık 2-3 ay sonra sosyal medyada ve basında yer alan bazı fotoğraf ve yorumlar üzerine, uzmanlar tarafından yeni bir inceleme yapılarak yol haritası belirleninceye kadar restorasyona ara verildiği duyurulmuştu. Restorasyonun durdurulmasına yol açan itirazın gerekçesi, Osmanlı'nın klasik dönemine ait olan Koca Sinan'ın sanatının zirvesi ve şaheseri şeklinde tanınan Selimiye'de, orijinalinde bulunmayan Batı menşeli ve daha ziyade Katolik kiliseleriyle özdeşleşen barokvari süslemelere yer verildiğine, bazı tezyinat ve hatların otantik olmadığına yönelik iddialar idi.

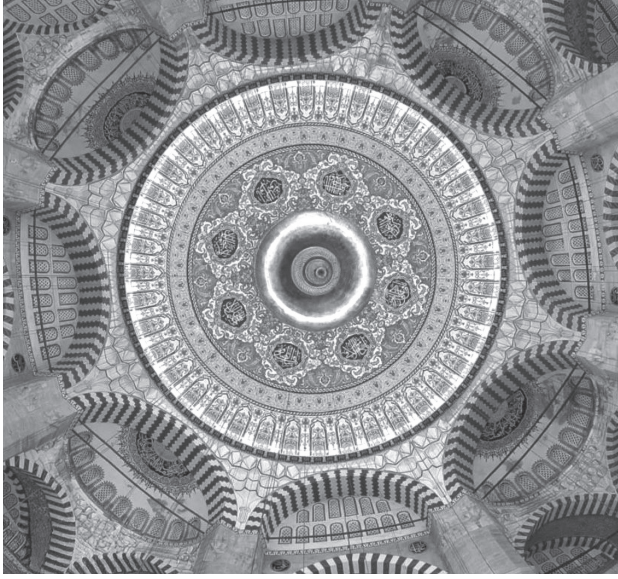
Nakkaş, hattat ve mimarların bulunduğu bu itirazın sahiplerinden müteşekkil bir komisyon Eylül 2023 tarihinde Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi'nden yetkilendirme yazısı almıştı. "Selimiye Camii Tetkik ve Tahkik Heyeti" adıyla, mevcut kalem işi projesine itirazlarını ve alternatif projelerini içeren raporlarını Şubat 2024'te Bilim Kurulu'na sunmuştu. Fakat kurul bu yeni projenin reddine karar vermiş ve sonrasında eski projenin uygulamasına devam edilmişti. Basına yansımayan fakat yetkili ve ilgili taraflar nezdinde süren tartışma ve resmî süreçler neticesinde daha önce kurul kararlarıyla reddedilen tetkik ve tahkik heyetinin hazırladığı yeni kalem işi projesi 19 Temmuz

2025 tarihindeki Edirne Koruma Bölge Kurulu kararıyla onaylanmış, bu arada uygulaması tamamlanan eski proje ise iptal edilmişti. İşte bu aşamaya kadar kapalı devre devam eden tartışmalar, umuma yansıtılmayan gerek uygulanması tamamlanmış gerekse uygulanması önerilen ve kabul edilen alternatif projenin ayrıntıları sosyal medya ve basına yansıtılmaya başlanmıştır. İki projenin sahipleri ve taraftarları arasında bir müddet süren tartışmalar neticesinde mesele mahkemeye götürülmüş ve Edirne İdare Mahkemesi, 20 Kasım 2025 tarihinde yeni kalem işi projesine dair ilgili kurul onaylarının yürütmesini, dava sonuçlanana kadar durdurmuştur.

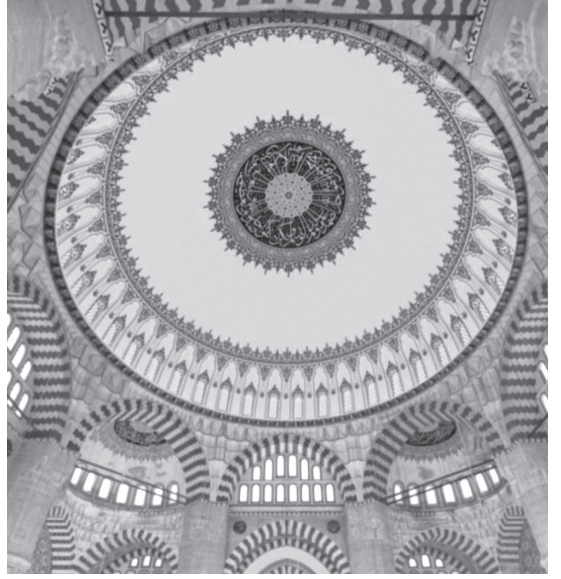
KUSURSUZ SELİMİYE'NİN GÖLGELENMESİ

Kısaca özetlemeye çalıştığımız bu süreçte alanın uzmanı sanat tarihçileri, hattatlar, nakkaşlar, müzehhipler ve sanatçılar genelde iki gruba ayrılarak konuyu tartıştılar. Bu süre zarfında Selimiye'nin restorasyon tarihine ve kalem işlerine dair neredeyse aktarılmadık bilgi kalmadı. Konuyu ibretamiz boyutlarıyla ele almayı hedefleyen bu yazı, alanın uzmanı tarafından değil, Edirne'de Selimiye'nin gölgesinde yaşayan ve başından beri tartışmaları yakından takip edip anlamaya çalışan bir ilahiyat kelim hocası tarafından kaleme alınmıştır. Meseleyi idrak için önce Selimiye'nin inşasının sembolik manalarını hatırlamak elzem olacaktır.

Doğu Roma'nın başkenti İstanbul'un fethinden sonra, Batı Roma'nın başkentinde, bugünkü Vatikan'da bir varlık sembolü olarak 1506 yılında Hristiyanlığın en büyük mabedi Saint-Pierre Kilisesi'nin inşasına başlanmış ve bu inşaatın tamamlanması bir asrı aşmıştır. Sanat tarihçisi Engin Beksaç'ın da belirttiği üzere Selimiye Camii, Roma'daki mabede bir cevap, Hristiyan dünyaya karşı İslâm'ın bir kalkanı, cihanşümül

Mevcut kubbe ve kalem işlemleri

Projesi onaylanan ve mahkemece durdurulan kubbe ve kalem işleri

imparatorluğun bir güç ve estetik gösterisi olarak “sedd-i İslâm” ile vasıflanan Edirne’de inşa edilmiştir. Avrupa’ya bakan cemaat yerinin bir yanında ilahi muhafazayı niyaz için Ayetü’l-Kürsî’nin diğer yanında cihad ve zafer için Fetih Suresi’nden ayetlerin bulunması da bu bağlamda değerlendirilmiştir. Edirne’nin sedd-i İslâm oluşu aynı zamanda çeşitli boyutlarıyla Peygamber Efendimiz (s.)’e dayandırılarak temellendirilmiştir. Mustafa Efendi’nin *Risâle-i Selimiye*’sinde Mimar Sinan’ın *Mimarnâmesi*’ne atfen yazıldığı, Evliya Çelebi’nin de zikrettiği üzere, Efendimiz (s.) Sultan Selim’e rüyasında, camiin yerini tarif ederken “Benim himayemde olan sedd-i İslâm Edirne’de bir cami yaptırıp sancağımın dibine gel.” buyurmuştur. Selimiye özelinde oluşan bu külliyyat Selimiye’nin “sedd-i İslâm” veya “sedd-i vatan” olduğunu gösteren sadece manevi bir tasavvur değil aynı zamanda tarihî bir vakıa olarak da görülmüştür. Zira Selimiye’nin “sedd-i vatan” olduğu Kemal Tahir, İsmet Özel gibi pek çok edip, mütefekkir, tarihçi tarafından bir vaka olarak da dile getirilmiştir. Denilmiştir ki Selimiye Edirne’de bulunmasaydı bugün Türkiye’nin hududu Edirne değil İstanbul veya boğazlar olabilirdi. Öyle ise Selimiye’nin aynı zamanda Türkiye’nin hudut senedi olduğunu söyleyebiliriz.

Biz bugün Selimiye’yi her ne kadar kendi iç meseleleriyle hatta kubbesinin tezînatını eserin bütünlüğünden koparıp konuşma eğiliminde isek de Koca Sinan Selimiye’yi cihanşümul

imparatorluğun bir sembolü ve şehir olarak Edirne’nin bütünlüğü içinde tasarlamıştır. *Kubbeyi Yere Koymamak* isimli kitabında Turgut Cansever’in de ifade ettiği üzere, Osmanlı Devleti’nin meydana getirdiği en hususi eser, Edirne’deki Selimiye Camii’dir. Şehzade ve Süleymaniye de önemli adımlar olmakla beraber en son, en büyük adımın Edirne’de atılması dikkat çekicidir. İnşa sürecinde II. Selim’le Sinan arasında şöyle bir yazışma geçtiği belge ile sabittir. Sinan der ki: “Camiin bitirilmesine şu kadar vakit kaldı. Bakıyorum, cami Edirne içinde yalnız kalıyor. Caminin Edirne silüetiyle bütünleşmesi için şehrin falan yerinde oradaki evlerden daha yüksek şu kadar konak inşa edilmesi gerekiyor.” Sinan’ın bu talebi II. Selim tarafından olumlu karşılanıyor ve Selimiye ile birlikte konaklar da bitiriliyor. Böylece Edirne’nin silüeti Selimiye’ye göre yeniden düzenleniyor. Yakın zamana kadar şehirdeki imar faaliyetleri az çok Selimiye eksenli yürütülmüş, fakat son yıllarda gökdelenleri andıran yüksek binalar yapılmasına izin verilerek, girişte kilometrelerce Selimiye’nin iki minaresiyle seyredildiği, misafirleri âdeta selamladığı anayol ölçüsüzce aydınlatılarak küresel neoliberal anlayış şehre egemen kılınmış ve her geçen gün Selimiye biraz daha gölgelenmiştir.

Selimiye kusursuzluğu ile meşhur bir mabetdir. O kadar ki bazı padişahlar huzurunda Selimiye’nin kusursuzluğu hakkında münazaralar tertiplenmiştir. Selimiye’nin altı değil de dört

Uluslararası restorasyon mevzuatıyla medeniyetimizin kadim eserlerini tamir değil ancak tahrif edebiliriz. Kendi değerler sistemimizi, sanat ve estetik anlayışımızı esas alan kendimize mahsus bir tamir nazariyatı ve mevzuatı oluşturmak durumundayız.

minaresinin bulunması kusur sayılmış ve birçok kimse bunun böyle olmadığını söylemiştir. Bu toplantılardan birinde Ramî Mehmed Paşa “Bu cami-i şerifin kusuru Mahrûse-i İslâmbol’da olmayup Mahmiyye-i Edirne’de olduğudur.” demiştir. Lakin bu dahi kusursuzluğu gösteren bir kusur şeklinde nitelenmiştir. Zira caminin yerinin “tayin-i Nebevî” ile belirlendiği hatırlanmıştır. Nihayetinde gerek Müslüman gerekse gayrimüslim mimar ve sanatkarlar, yüzlerce şaheser bırakan Koca Sinan’ın sanatının zirvesi Selimiye’nin kusursuzluğunda birleşmişlerdir. Şu hâlde Selimiye’ye yapılabilecek en iyi hizmet mümkün merteye onun aslına sadakattir. Hangi mevzuat gerekçesiyle olursa olsun böyle bir eserin esas üslubuna bilerek müdahaleye cüret etmek, yapılan tahrifata göz yummak tarihin asla affetmeyeceği bir gaflet olsa gerektir.

SELİMİYE’NİN TARİHİNDE TAMİRAT VE TAHRİFAT

Selimiye Camii tarih boyunca birtakım onarımlar geçirmiştir. Bilinen onarımların ilki 1752 depremi sonrasında 1761-1762 yıllarında; ikincisi ise Abdülmecid döneminde (1839-1861) yapılmıştır. Lale Devri sonrasına ve Tanzimat dönemine tesadüf eden bu çağlarda, Batı’dan devşirilen barok ve rokoko üslubu Osmanlı’da oldukça revaçta idi. Özellikle Batı kültürüyle yetişmiş Abdülmecid döneminde diğer birçok camide de olduğu gibi, yapılan ikinci onarımda ve sonraki bazı müdahalelerde Selimiye’nin de klasik tezyinatına zarar verildiği bilinmektedir. Vakıf İnşaat tarafından 1983-85 yılları arasında yapılan restorasyon çalışmalarındaki araştırmalarda klasik süslemelerin üzeri sıvanmak suretiyle Batı tarzı barok desenlerle bezendiği, bazen orijinal taksimat korunarak aralara barok motifler ilave edildiği bazen de orijinal motiflerin kaba bir üslupla taklit edildiği tespit edilmiştir.

Yine bu dönemlerde mahfelin, gri zemin üzerine barok desenlerle bezendiği, bazı duvarlarda özgün hâli bezeli olmayan taş yüzeyler alçı sıva ile kapatılıp barok motiflerle abartılı biçimde süslendiği anlaşılmıştır. Cumhuriyet döneminde bazı onarımlarda caminin orijinalini tahrif eden bu tezyinat büyük ölçüde varlığını sürdürmüş, 1978-1983 yılları arasında yapılan onarımda da korunmuştur. Fakat gelen tepkiler üzerine yeni bir onarıma ihtiyaç hâsıl olmuş, 1983-1985 yılları arasında Vakıf İnşaat tarafından yapılan kapsamlı onarımda büyük ölçüde barok desenler temizlenip en alt zeminde tespit edilen özgün kalem işleri ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır. Öyle anlaşıyor ki özellikle 18 ve 19. asırda Selimiye, otantik üslubuyla uyumlu olmayan birtakım barok süslemelere maruz bırakılmış, bilhassa 1983-85 yıllarında yapılan tamiratlarda eski tahrifatın izleri elden geldiğince silinerek klasik üsluba dönülmekle birlikte, bazı problemler son restorasyona kadar kalmıştır.

Her medeniyetin kendi inanç, değer ve estetiği üzerine kurulu bir bütünlük ve insicamı vardır. Barok, 17 ve 18. asırlarda Rönesans sonrasında Avrupa’nın kendi dinî, felsefî, siyasi tecrübesinin ve çatışmalarının bir hasılası olarak İtalya’da ortaya çıkmıştır. Barok dönem, zenginlik ve süslemeyi somutlaştırarak Katolikliğin ve krallığın gücünü yansıtıyordu. Katolik kilise ve krallık, bu sanat tarzını reformist Lutheran hareketlere karşı bir ifade biçimi olarak görmüştür. Katolik Kilisesi, Protestanlığa meyleden ya da yoldan sapan, reformist ve Lutheran hareketlere ilgi duyan kitleleri tekrar elde etmek adına barok süslemeyi, estetik bir unsurdan ziyade dinî imgeleri ve öğretileri dindarlara doğru ve coşkulu bir şekilde anlatmak için kullanmıştır.

18. asırda özellikle Lale Devri’nde Fransa’ya giden bazı sefir ve saray mimarları gördükleri saray, köşk ve bahçelerin etkisinde kalarak Osmanlı’ya mahsus bir barok üslubunun doğup yaygınlaşmasına vesile olmuşlardır. Özellikle 18 ve 19. yüzyılda yapılan saray, köşk, cami, tekke, türbe ve çeşme gibi mimari yapılarda barok etkisi yaygın şekilde görülmektedir. Bütünyle barok tarzda inşa edilen yapılar bir yana, 18 ve 19. asırda çağın modasına uyarak, bazen de ecnebi sanatkarlar marifetiyle, cami tezyinatımıza şuursuzca boca edilen barok unsurlarla birçok klasik Osmanlı eseri cami, tamir edilirken maalesef tahrif edilmiştir. Bütün mimari

eserlerde estetik bütünlük ve uyumu muhafaza etmek mühimdir; fakat söz konusu eser bir mabet ise daha da önemli, Selimiye gibi kusursuz bir şaheserde ise mecburiyettir. Zira bir mabette tezyinat, hat, kıraat, musiki, ses ile zihin, kalp, göz, kulak, koku, başka bir deyişle mekân ile insan tam bir uyumla birbirini sarmalar. Eğer bunlardan biri aksarsa bütünlük ve ruh rencide olur. Onun için Abdurrahman Hibri Efendi, Selimiye'den bahsederken "Bu camiin iç ve dış mekânları o kadar iç açıcı ve ferahlatıcıdır ki bir eşi ancak Cennet-i Me'vadadır." der.

Günümüzde kadim eserlerimizin tamiratında şikâyet konusu olan tahrifata gerekçe olarak, genelde UNESCO, ICOMOS, ICCROM gibi uluslararası kuruluşlar tarafından hazırlanan Venedik Protokolü, 1994 Nara Bildirgesi gibi dünya kültür mirası alanındaki eserlerin restorasyon ilkelerine dair mevzuat gösterilir. Daha ziyade İkinci Dünya Savaşı'nda tahrip olan Avrupa'daki eserleri restore etmek üzere hazırlanan bu mevzuat, Batı medeniyetinin kendi değerler sistemi açısından tutarlıdır. Fakat biz, bu mevzuatın ilkelerini esas alarak adı geçen kuruluşların uzmanları eşliğinde medeniyetimizin kadim eserlerini tamir değil ancak tahrif edebiliriz. Kendi değerler sistemimizi, sanat ve estetik anlayışımızı esas alan kendimize mahsus bir tamir nazariyatı ve mevzuatı oluşturmak durumundayız. Kaldı ki ecdadımız, asırlar boyunca ayakta kalan bunca eseri inşaıyla yetinmemiş, sürekli tamir ederek günümüze kadar ulaşmasını sağlamıştır. Bu noktada kendi tarihimizdeki zengin onarım mevzuatı ve tecrübesi de istifadeye gayet elverişlidir.

BAZI DEĞERLENDİRME VE TEKLİFLER

Maalesef hemen her meselemizdeki gibi, kurumsal ve salim bir sistem kurmak yerine, bir felaketle karşılaşınca problemlerimizi hatırlıyor, bir sonraki aksaklığa kadar yine unutupyoruz. Süleymaniye'nin restorasyonunda da benzer problemler yaşandı, hiç ibret alınmadı, unutuldu ve şimdi Selimiye'de aynı meseleleri yeniden sağlıklı bir şekilde tartışıyoruz. Muhtemelen bir müddet sonra bu tartışmalar da unutulacak ve bu arada onlarca belki de yüzlerce klasik Osmanlı eseri Selimiye ve Süleymaniye kadar meşhur olmadığı için gündemden uzak bir şekilde tahrif edilmekte ve edilmeye de devam edecektir.

Yukarıda da kaydettiğimiz üzere hâlihazırdaki Batı merkezli küresel restorasyon felsefesi ve kuralları, her hâlükârda bizim otantik eserlerimizin aleyhine ve bilhassa 18 ve 19. asırlarda Osmanlı camilerinde de revaç bulan Katolik menşeli, kiliseyi andıran ve Müslümanın ruhunu muazzep kılan rokoko ve barok üslubunun lehine işlemektedir. Bugün Edirne'de ve özellikle Balkanlarda 14 ve 15. asır, Osmanlı'nın klasik dönemine ait camilerin -TİKA tarafından restore edilenler dâhil olmak üzere- kahir ekseriyetinin üstelik kayda değer bir sanatsal kıymeti de haiz olmayan niteliksiz bir barok tezyinatla restore edilmesi bir faciadır. Fakat Selimiye tartışmasında bariz bir şekilde görüldüğü üzere, sanatkârlarımızın önemli bir kısmı böyle bir kaygı taşımadığı gibi oryantalist tavra paralel şekilde, klasik dönem eserlerindeki 18 ve 19. asırlarda vuku bulan tahrifatın izale edilmesini mimari eserlerimiz için büyük bir facia şeklinde değerlendiriyorlar. Hâlbuki Selçuklu ve Osmanlı gibi yaklaşık 10 asır boyunca tarihin mihverini teşkil etmiş büyük bir kültür ve medeniyetin varisi olan bizlere, günümüzde küresel Batı medeniyetinin şemsiyesi altına sığınarak varlığımızı ve eserlerimizi idame ettiremeyeceğimizi fark etmek için asgari şuur kâfidir. Bu sebeple Selimiye'nin UNESCO dünya mirası listesine alınmasıyla övünmek yerine kendimize mahsus bir restorasyon felsefesine duyulan acil ihtiyaç asıl gündemimiz olmalıdır. Ne yazık ki Selimiye etrafındaki tartışmaların mahiyetine bakınca, birbirine muhalif gibi görünen her iki tarafın da katkılarıyla, sonuçta kendi kültür ve estetiğimize uygun bir restorasyon mevzuatına ve felsefesine zemin hazırlamak yerine hâlihazırdaki restorasyon sisteminin tahkim ve temyizine katkı sağlandığını görmekteyiz.

Aynı medeniyetin iki mahsulü olması sebebiyle rokoko ve barok kilisede makuldür. İnşa edildiği dönemdeki mimari esintilere göre bütünüyle barok üslubuna göre inşa edilen Nusretiye veya Nuruosmaniye gibi camiler de dönem eseri veya Osmanlı/Türk baroku misalleri hüviyetiyle korunabilir ve aynı üslupla restore edilebilir. Fakat henüz barokun Batı'da bile doğmadığı klasik dönem Osmanlı camilerine rokoko ve barokun dahli ve boca edilmesi ne sanat ve estetik ne de kültür ve medeniyet şuuruyla izah edilemeyecek bir tahrif olur. Zira yakın geçmişte tartışmalara konu olan Eyüp Sultan Camii'nin mihrabındaki gibi barok figürler camide sırtır,

Müslümanların ruhunu incitir. Dolayısıyla klasik eserlerimizi restore ederken tahrifatı dönem eseri diye korumak yerine, çok yönlü tarihî araştırmalar yaparak, tutarlı nazariyeler geliştirerek, mevzuat hazırlayarak her zaman asla, eserin bütünlüğüne ve kültüre sadakati incelemek esaslı bir meselemiz ve kaygımız olması gerektir.

Selimiye’de uygulanmakta olan projenin iptali, alternatif projenin kabulü sonrasında bahsi geçen projelerle ilgili bazı görseller ilk defa dışarıya yansıtılmış, akabinde kamuoyu önünde iki projenin sahiplerinin öncülük ettiği, meselenin âdeta siyah beyaz şeklinde ortaya konulduğu bir tartışma yaşanmıştır. Sanat ve estetiğe dair bilgi ve değerlendirmeler, tabiatının aksine, propagandacı iddiaların, yer yer çarpıtılmış görsellerle yürütülen algı operasyonlarının, hakarete varacak ithamların, hatta tehditlere varan bir söylemin nesnesi kılınmıştır. Mesele Selimiye gibi bir şeheserin şanına yakışacak seviyeli ve salim bir sanat müzakeresinden ziyade âdeta ihale yarışını hatıra getirecek bir kayıkçı kavgasına dönmüştür. Bu süreçte konu sadece Selimiye’nin ana kubbesine hasredilerek cüzileştirilmiş, maalesef kanayan yaramız olan klasik eserlerimizin tamirlerinin çoğu zaman tahrife dönüşmesiyle sonuçlanan restorasyon meselemiz bütüncül bakış, tarih ve sanat şuuru zaviyesinden ele alınamamıştır. Şu hâlde Süleymaniye ve Selimiye gibi şeheserlerin zaten hayli ihtilaflı olduğu bilinen restorasyon projelerinin uygulanmadan önce kamuoyu önünde uzmanlar tarafından müzakere edileceği zeminler oluşturulmalı, toplantılar tertiplenmeli, mesele tüm boyutlarıyla tartışılmalı ve buna göre karar verilmelidir. Fakat Selimiye’de alanın uzmanları ve kamuoyu projenin muhtevasından ancak uygulaması bittikten sonra haberdar olmuştur. Bu aşamadan sonra projeden dönüş kamu kaynaklarının israfı bakımından başlı başına bir problemdir. İlâveten Selimiye konusunda görüşleriyle tartışmalarda ön plana çıkanların, kamuoyunu yönlendirenlerin projenin uygulanması ile menfaat ilişkisinin bulunup bulunmadığına da dikkat edilmelidir.

Selimiye özelinde iki tarafın hangisi haklıdır, diye sorulacak olursa kanaatimiz odur ki, asla sadakat bakımından her iki projenin de mükemmel olmadığı aşîkârdır. Kusursuz bir yapı

şeklinde vasıflanan Selimiye’nin, her iki cenahın da kabul ettiği üzere, 16. asırdaki orijinal kalem işi hat ve tezyinatı az ya da çok 18 ve 19. asırlarda tahrifata uğramış, bütünüyle otantik hâliyle günümüze ulaşmamıştır. O zaman yapılması gereken, uzmanların “ya o ya bu” şeklinde takım tutar gibi iki grupta saf tutup cedelleşmesi değil, menfaat ve egolarını geri plana iterek samimiyetle tarih, kültür ve şuorumuz zaviyesinden Koca Sinan’a sadakati esas alan bir otantiklik araştırması yürütmesi ve en sahihine ulaşma çabası göstermesidir. Ancak o zaman farklı görüşteki uzmanların birbirinden istifadesiyle, müsâdeme-i efkârdan barika-i hakikat doğacaktır. Aksi takdirde bugün olduğu gibi konu, meselenin belki de en uzağında bulunan mahkemelerin takdirine kalacaktır. Bu manada Selimiye’nin restorasyonu meselesinde sanat camiamızın iyi bir sınav verdiğini söylemek zordur.

Selimiye ile ilgili son tartışmalar, mabedin manasına dair tarihî şuur düzeyimizi göstermesi bakımından da ibretlik olmuştur. Bu süreçte Batı Hristiyan dünyasına karşı âdeta bir meydan okuma sadedinde inşa edilen Osmanlı/İslâm sanatının bir şeheseri Selimiye’nin, değer ve idamesinin, varlık sebebinin aksine, küreselleştirilen Batı medeniyetinin kurumlarından biri olan UNESCO Dünya Miras Listesine dahil ne bağlandığına şahit olduk. Bunu Selimiye için bir şeref ölçüsü kabul eden ve en büyük kaygıları Selimiye’nin bu listeden ihracı olan münevver ve sanatkârlarımızı üzüntü ile müşahade ettik. Osmanlı/İslâm medeniyetinin özbeöz abide şeheserlerinden Selimiye’yi doğduğu inanç ve değer sisteminden kopararak, kimliğine bütünüyle yabancı bir zemine yaslanan UNESCO dünya mirasına katmakla övünecek bir şuur seviyesiyle, klasik eserlerimizi muhafaza edecek bir mevzuat ve nazariyat ortaya koymamız da kültürümüzün eserlerini tahriften muhafaza etmemiz de maalesef şimdilik bize uzak görünüyor. Önce özümüze dönmemiz, kendimizi tanıyarak kimliğimizi yeniden imar etmemiz gerekir ki tarihî mirasımızı tahrif etmeden tamirin yollarını keşfedebilelim. Selimiye’nin yeniden inşası için önce Sinan’ı yetiştirmenin gereğinden her daim bahsedilir. Ama öyle görünüyor ki Selimiye’yi muhafaza için de Sinan’a layık nesillere ihtiyacımız vardır.